

A SZAKMUNKÁS ÉS A SZAKIRODALOM

Hegy Nándor

A címben foglalt viszony helyzetét természetesen vállalati nézőpontból lehet a legjobban vizsgálni és megítélni, mint ahogyan a szükségesnek látszó és a viszonyt megjavító beavatkozásnak is onnan kell elindulnia. A különböző hatóságok és módszertani szervek, a kapcsolat megerősítése érdekében hozott rendelkezésekkel és utmutatásokkal, - a könyvkiadás javításával, a szükséges dokumentációs káderek képzésével, megfelelő szekunder információs kiadványok létrehozásával, új tájékoztatási módszerek kidolgozásával és elterjesztésével stb., - elősegíthetik, megteremthetik egy optimális viszonyszám kialakulásának előfeltételeit, de a közvetlen beavatkozás kulcsa és lehetősége a vállalati műszaki tájékoztató szervek - a műszaki könyvtárakat beleértve - kezében van. Ezek feladata a kapott rendelkezéseket és utmutatásokat - a vállalat sajátosságainak ismeretében - helyesen értelmezni és saját tapasztalati anyaggal feltöltve, hatékonyan alkalmazni. Ennek a tapasztalati anyagnak összegezése egyrészt a jelenlegi helyzet tisztázásához, másrészt új módszerek alkalmazásához nyújt segítséget.

1. A jelenlegi helyzet,

- amely nem vigasztaló - feltétlenül igényli a beavatkozást. Tulzotlan aggasztó vagy tragikus helyzetről azonban nem beszélhetünk, hiszen művelődéspolitikánk eredményei ezen a téren is nagyszerű összehasonlításokra adnak lehetőséget. Az erre vonatkozó számszerű adatokat bárki megtalálhatja az ismert statisztikai összeállításokban. Ezek megismétlése helyett gondoljunk csak arra, hogy beszélhettünk-e a felszabadulás előtt a szakmunkás és a szakirodalom kapcsolatáról. Az összehasonlítások persze mindig a javunkra szolgálnak, éppen ezért veszélyesek is. Nem pihenhetünk a babérjainkon, amelyek az idők folyamán törvényszerűen elhervadnak.

Gyártmányaink és technológiánk fejlesztése érdekében tovább kell lépünk, jóllehet a tárgyalt vonatkozásban kialakítható jobb

* A cikkben foglaltakkal a szerkesztőség nem ért teljes mértékben mindenben egyet. A kérdés fontosságára való tekintettel azonban azt teljes egészében, eredeti megfogalmazásában közöljük és kérjük ahhoz olvasóink hozzájárulását.

viszonysszám csak egy láncszem a műszaki szakirodalmi tájékoztatás általános hatékonyságának emeléséhez.

A jelenlegi helyzetben való eligazodáshoz vessük össze a hivatalos statisztika adatait azokkal a jelenségekkel és tapasztalati feltételezésekkel, amelyek a hivatalos adatokat befolyásolhatják.

A hivatalos statisztika legutolsó rendelkezésünkre álló adata szerint "...a szakirodalmat használó fizikai dolgozók száma 1962-ben 32 301-re nőtt /az 1961. évi 25 274-ről/, de a munkásoknak még mindig csak 4,07 százaléka olvasója a műszaki könyvtáraknak." /1/

Ez az adat két elvi kérdés tisztázását igényli. Egyik a rendszerezett jelentési űrlap következő kérdése: "A műszaki könyvtárba beiratkozott /illetve rendszeres/ olvasók száma:", amely a válaszadó szakkönyvtárost nem egyszer nehéz probléma elé állítja. A szakkönyvtáros ugyanis mindenképpen kevesli a fizikai dolgozók arányát, szeretne többet kihozni könyvtára javára, de nincs ideje a beiratkozottak olvasókartonjait végignézni. Ha mégis végignézi, nem tudja eldönteni, hogy ki a rendszeres és ki a beiratkozott olvasó. De nem is mer ilyen megkülönböztetést tenni és úgy érzi, nem követ el hamisítást, ha összes munkásolvasóját "beiratkozott /illetve rendszeres/" olvasónak tünteti fel. Elhatározását igazolja az a megfontolás, hogy vannak ugyanis nem rendszeres, de módszeres olvasói, akik egy évben valóban 2-3 könyvet visznek el, de ismerve őket, tudja, hogy a kikölcsönzött szakmába vágó könyveket áttanulmányozzák, - majdnem hogy megtanulják -, kritizálják és felhasználják. Vannak ugyan ezeknél rendszeresebb olvasói is, akik ennél több szakmába vágó könyvet is elvisznek, de semmi jel nem mutat arra, hogy olvasási intenzitásuk mélyebb, alaposabb az előző kategóriánál. Vannak, akik ezt a többletet is hasonló intenzitással használják, igaz, hogy ezeknek nincsen - nem lehet - idejük másra, és az általános kulturálódásban elmaradnak. Más kategória az évi 8-10 könyvet kikölcsönzők azon táborá, akiknek témája igen változatos és az évszakoktól függően a festésre, mázolásra, csatornázásra, tűzeléstechnikára és ha volna még, a szőlőtermelésre is kiterjedő.

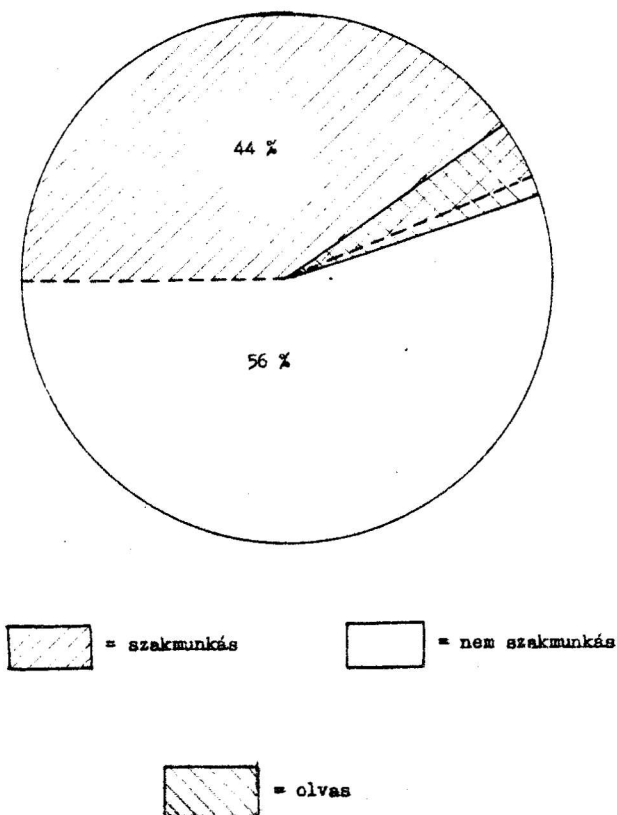
Szakmájukat érintő könyv semmi, esetleg 1-2 darab szerepel éves programjukban. Kétségtelen, hogy ez is tükrözi a műszaki gondolkodás terjedését, de nem utolsósorban a szolgáltató vállalatok elégtelenségét is. De a könyvtáros nem utasíthatja ezek mögé azokat a "rendszer-telen" olvasókat, akik csak 1-2, de szakmájukba vágó könyveket "tanulnak", vagy tanulmányoznak. Természetesen vannak olyanok, akiket mindenképpen csak beiratkozottnak minősíthet a könyvtáros, számuk azonban elenyésző. A jelentés végül is úgy készül el, hogy a beiratkozottak közül néhány százalékkal kevesebbet jelent rendszeresnek.

A másik tisztázásra szoruló kérdés ennél már jelentősebb: A KGM hálózatánál a szakmunkás olvasztás emelésére elindított akciók nem általában a fizikai dolgozókról, hanem a szakmunkásokról beszélnek. A jelentési űrlapok, a vállalati munkatügyi osztályokkal együtt, viszont csak "műszaki", "fizikai" és "egyéb" megkülönböztetést tesznek. Hogy a "fizikai" állomány hogyan oszlik meg szakmunkásokra, betanított- és segédmunkásokra, azt legtöbb esetben nem tudjuk. Így nem

tudjuk azt sem, hogy a bennünket érdeklő szakmunkások, - akiknek a szakirodalomban való részvételét egyéni és népgazdasági érdekből elsősorban kutatjuk és szorgalmazzuk -, százalékos részvétele milyen arányu statisztikánkban.

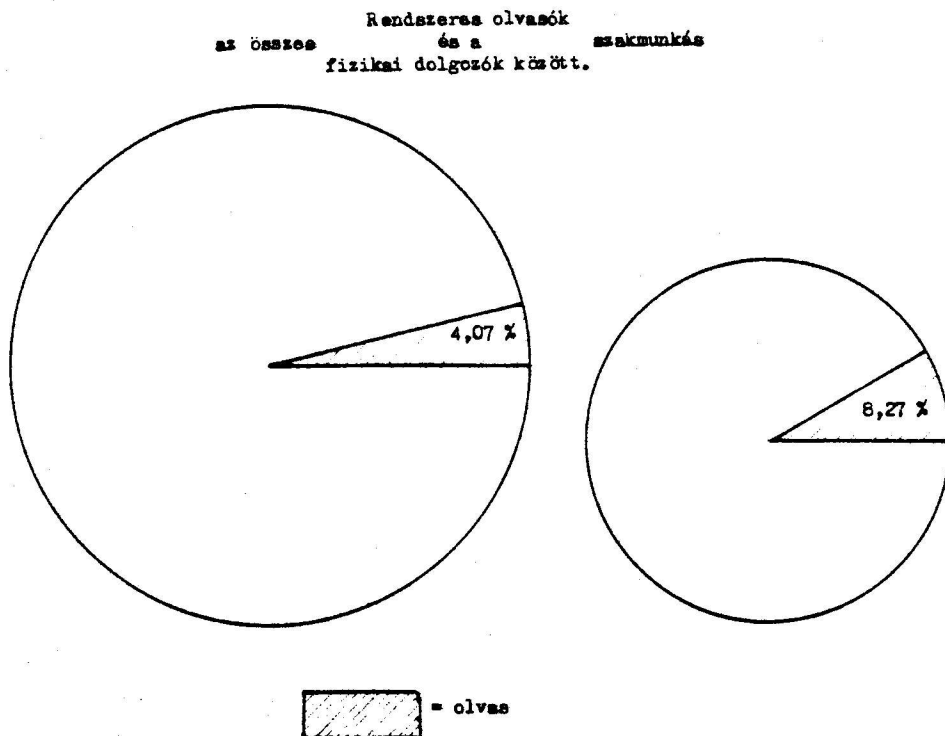
Amellett, hogy ezt a kategorizálást kísérő bizonytalanság igen erősen sürgeti könyvtár-statisztikai módszereink átdolgozását, biztosra vehető az, hogy szakkönyvtárosaink a szakmunkást, a "fizikai" és nem az "egyéb" kategóriában jelentik, ahová rendszerint /szintén helytelenül/ a pénzügyi és tervgazdálkodás stb. területeken dolgozó un. adminisztrációs dolgozók és más "alkalmazottak" /rendészeti dolgozók, takarítószemélyzet stb./ kerülnek.

Rendszeres olvasók megoszlása a fizikai dolgozók között.

1. ábra

De maradjunk a szakmunkásoknál. Az előbbi táblázatban megpró-
váltuk egy fejlett és dinamikusan fejlődő iparág fizikai és szakmun-
kás olvasó-statisztikáját szétválasztani és jóhiszeműen országos vi-
szonylatra alkalmazni. Az összehasonlítás természetesen csak irány-
mutató lehet, az adatok nem használhatók fel, nem ténytípusok, de vé-
leményünk szerint módot nyújtanak a valóság megközelítéséhez.

2. ábra

A táblázatból hiányzik az a tényező, amely a szakmunkás, de ál-
talában a fizikai dolgozók más csatornákon történő tájékoztatását
vagy tájékosódását számszerűen érzékeltetné. /De erről később lesz
szó./

A táblázatból levonható következtetések közül most csak arról
beszéljünk, hogy a szakmunkások tájékoztatásánál jobb a helyzet, mint

amit elképzeltünk, de ijesztő az az elhanyagoltság, ami a nem szakmunkás fizikai dolgozók tájékoztatása terén fennáll. Ha a statisztikai felmérésnél el is kell választani a szakmunkást a betanított- és segéd munkától, viszont a fenti következtetések birtokában fokozott gondot kell fordítanunk az utóbbiak bevonására a tájékoztatásba. Ez azonban már nem egyedül szakkönyvtári, hanem elsősorban intézményszerűtett szakoktatási, továbbképzési feladat. Hogy ezt mennyire előtérbe kell helyezni, az világosan kitűnik abból, hogy a rendszeres fizikai, munkás-olvasók 4,07 %-ából a tapasztalat szerint több mint 90 % szakmunkás.

Nézzük meg, hogy a szakoktatás vonalán milyen mérvű a velük való törődés. Egy tízomban, ahol a szakoktatás ráadásul jó kezekben lévő, - függetlenül, - hivatali teendő, a fizikai dolgozók 56 %-a nem szakmunkás. Ezek részére 200 órá, szakmunkás vizsga letételéhez szükséges, előkészítő tanfolyamokat szerveznek. A jelentkezés önkéntes alapokon folyik. A jelentkezők aránya 1,03 %! De egyrészt a szakoktatás intézői nem biztosak abban, hogy a jelentkezők és a tanfolyamokat végighallgatók mindegyike letessze a szakmai vizsgát, másrészt a vállalat részére nem sok változást hoz az 1,03 %, mert az éves munkaerő-vándorlás ezt a százalékot is amortizálja. Kétségtelen, hogy a népgazdaság területén valahol jelentkezik ez a szakmunkás többlet, de csak akkor, ha a képzés más szakmai területen is legalább ilyen mértékű. A tapasztalat egyelőre az, hogy a fiatalok - akik már legtöbbször érettséggel lépnek a szakmunkás pályára, továbbképzésük, - technikum, főiskola stb. - után a mérnök és technikus létszámot növelik nagyon helyesen, mivel itt is hiány van. A fizikai létszám azonban állandóan újra feltöltődik nem szakmunkás dolgozókkal és így az 1,03 % feltételezett növekedés is illuzorikus marad.

Mindezek ellenére a fizikai dolgozók és így a szakmunkások aránya a szakkönyvtárak használatában mégis lassu, de egyenletes emelkedést mutat, ha az 1960. évi 2,97, az 1961. évi 3,10, az 1962. évi 4,07 %-ot vesszük figyelembe /2/. Feladatunk az emelkedés fokozása olyan eszközökkel, amelyek a progresszivitást dinamikusabban biztosítják.

A való helyzet megismeréséhez szükséges azoknak a csatornáknak figyelembevétele is, amelyeken keresztül a szakmunkások és a fizikai dolgozók felé a szakirodalom és a tájékoztatás - a szakkönyvtárakon kívül is - áramlik. Ha a tervezett tájékoztatásról mint aktív tevékenységről beszélünk, akkor ezt az áramlást, - mint passzív tényezőt, - figyelembe kell vennünk. Jelentős szerepük van e téren pl. a közművelődési, - szakszervezeti, - könyvtáraknak is. Tudományos jellegénél fogva és sok idegen nyelvű anyagával, a szakkönyvtár ugyanis még most is elriasztólag hat a munkás olvasóra, nem szólva arról a körülményről, hogy a szakkönyvtár nyitvatartási ideje megegyezik a munkaidővel, így az automatizáltság jelenlegi - és még nem is kielégítő foka - mellett, a munkásnak egyre nehezebb lesz eljutnia, még rövid kikölcseztetésére is, vállalat szakkönyvtárába. De a viszonylag /és még mindig nem kellően/ reprezentatív könyvtárhelyiségek miatt, a munkások nagy része nem csak nem tud, de nem is szeret "rosszul öltözötten", munkaidő alatt, megjelenni a szakkönyvtárban. Így némi közművelődési, - szakszervezeti - könyvtár egyre nagyobb szerepet visz /és kell hogy vigyen/, a munkások szakmai olvastatásában, -

a szakkönyvtárakkal közös akciók keretében. Tudnunk kell még azt is, hogy a szocialista brigádok, a barkácsoló és műszaki szakkörök kollektív tevékenységgé tesszik a szakirodalom olvasását, sőt egyes művek értékelését is. Feltételezhetjük, hogy ez a tevékenységük, amely a könyvtári statisztikában csak egyetlen tételként szerepel, az adatokat pozitív irányba változtatja meg.

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat helyi kirendeltségei ugyancsak kedvező képet mutatnak a munkások szakkönyvvásárlásáról. Az 1963. évi műszaki könyvnapok alkalmával a Csepel Autógyárban pl. a megvásárolt szakkönyvek 30-40 %-a munkásokhoz került. A szakoktatás, a műszaki propaganda munka területei /film, előadások stb./, a Művelődési Házak rendezvényei /munkásakadémiák stb./ mind újabb és újabb felületek a szakirodalommal való érintkezésben. Ha ezeket és a más könyvtárakban való tagságot fenntartással vesszük is figyelembe, megkönnyebbültebben láthatunk a következő lépések megtételéhez, levonva azt a következtetést, hogy a szakmunkás tájékoztatás éppen társadalmi és termelési fontossága miatt, egyelőre még a statisztikailag mérhetetlen decentralizáltság, közvetettség útját járja.

Nem lesz érdektelen egy, az OMPB által kezdeményezett országos vagy reprezentatív felmérés, amely majd fényt derít arra, hogy a vállalati műszaki könyvtárakon kívüli lehetőségek hogyan befolyásolják a szakmunkás tájékozódás százalékos arányaszámát. Elfogadhatónak látszik az a becslés, mely szerint a különböző lehetőségek már most megengedik 1-1,5 % hozzáadását a rendelkezésre álló adatokhoz. De

2. miért nem olvas I %?

tesszük fel sokszor magunknak és a nem olvasóknak a kérdést azért, hogy megtudjuk, milyen ellenállásokat kell legyőzni, a szakirodalom használata érdekében. A vállalati szakkönyvtárosok sokszor találkoznak azokkal, akik nem olvasnak, de csak akkor, amikor a vállalattól akár jóváhagyással, akár önkényesen kilépnek.

Nem feladatunk a munkaerő-vándorlás gazdasági, erkölcsi vonatkozásaival foglalkozni, megállapítható azonban, hogy a kilépők 100%-a nem volt olvasója a könyvtárnak. Ha figyelembe vesszük, hogy a vándorlók száma a munkás összlétszámnak egy év alatt 1 %-a, akkor máris jelentős szubjektív alkati magatartással kell számolnunk. Azonos szakmában, de rövid időközökben más-más iparágnál dolgozók speciális érdeklődése nem alakulhat ki. Ezek főleg rutinból élnek. Ha mégis - tájékoztatlanúságuk folytán - nehéz feladat elé kerülnek, állást változtatnak.

Ilyen kilépő típus /aki egyébként kiváló dolgozó volt/, képviselt egy másik álláspontot is. Amikor kölcsönző kartonját kerestük, megszólalt "kár keresni, most vagyok itt előszőr". Beszélgetésünk során mondanivalójának magva az volt: "nem érek rá olvasni, dolgozom és jól akarok keresni". Nem tudtuk elhíttetni vele, amit sokakkal, - szocialista brigádtagokkal, - megértettünk, hogy éppen a tájékozottság több tudást, a tudás életszinviszonal-emelkedést jelent. Azt állította, hogy gyakorlati készségével követni tudja szakmája fejlődését,

amely szerinte nem olyan gyors ütemű. Valamilyen forgácsoló gépen dolgozott és évekig egy alkatrész megmunkálását végezte. Kétségtelen, hogy a munka szeretet és egy speciális leszűkített művellettel, vagy műveletsorozattal évekig való foglalkozás, párosulva jó szakemberek, - mérnökök és művezetők, - által megadott pontos technológiai utasításokkal, a közöttük eltöltött figyelmes órákkal és évekkel, egy jó képességű szakember számára, termelékenység szempontjából, egyenlő értékű lehet a szakirodalomban való rendszeres, - vagy különösen rendszertelen - elmélyedéssel. Ezt a típust egyébként nagy számmal megtaláljuk a nem vándorlók között is.

Nagyerejű "konkurrencia" sokrétű és fejlődő kulturális és társadalmi életünk, semmiesetre sem kárhóztatható, sok más lehetősége. A dolgozó ember sokrétű kikapcsolódási vágyának időtényezőjével már komolyan számolni kell! A felnövekvő igényeket /és ez fokozottan fennáll a kulturálódás lehetőségeitől évszázadokon át megfosztott munkássztyály esetében/ az otthoni szórakozásokon, a televízió, a rádió, a szépirodalmi olvasáson, a társadalmi életet jelentő vendégeskedésen kívül a színház, a mozi, hangversenyek, muzeumok, sportesemények stb. is szolgálják. A tanulmánygyás - ami nem minden esetben korlátozódik szakmai térre -, az aktív - korhatár nélküli - sportolás, a különböző politikai és társadalmi egyesületek munkájában való részvétel, az otthoni és szakköri barkácsolás stb. olyan elfoglaltságot jelenthet ma már, hogy a szakmai érdeklődés, a továbbképzés lehetőségei kiaknázatlanul maradnak. Ha ehhez hozzávesszük a sok színvonalatlan kikapcsolódási lehetőséget is, akkor sajnos egy súlyos, nem kevésbé érdekes problémával találkozunk. Ebből azt látjuk ugyanis, hogy nemcsak közömbösséggel van dolgunk, hanem különböző típusokkal. Könnyen kiderülhet, hogy a szakmunkás olvasótábor egyedei évről évre ugyanazok, és az emelkedő százalék a szakkönyveket olvasók típusának emelkedéséről, de egyelőre még nem a szakmai érdeklődés terjedéséről számol be. Ez esetben megfontolandó, hogy a szakmai olvasásra való serkentést nem kell-e összekötni olyan kulturálódási programmal, amely tanácsot ad az általános műveltség, - ideértve a szakmai kulturáltságot is - elnyerésére.

Számolnunk kell még olyan köteleességszerű elfoglaltságokkal is, amelyek egy családban mindkét dolgozó félre hárulnak, mint pl. a gyermeknevelés, a háztartási munka ellátása és a ház, a lakás körüli egyéb, a kisipar területéhez tartozó munkák elvégzése.

Gondoljunk arra, hogy amíg az üzemi munka, a társadalmi termelés fokozottan korszerűsödik, addig a háztartás, a még sokszor rossz hatásfoku - mondhatnám nem szakosított - önálló tevékenységével, ideértve a háztartási gépesítés meglévő, de statikus jellegét is; a tanulásnak, a kulturálódásnak, sőt még a kikapcsolódásnak is időrablója lett.

Egyszóval, "nincs idő a szakirodalomra", halljuk, és sok esetben láthatjuk is. Az előzőekben már említettük, hogy programot kell adni az általános műveltség elnyeréséhez, amit ki kell egészíteni a munkaidőn kívül rendelkezésre álló szabadidő gazdaságos, ésszerű és egészséges felhasználását illető tanácsadással is. Ezen keresztül nem a rendszeres olvasók részvételének intenzitását, vagy lassu nő-

vekedését, hanem a rendezetlenség olvasók számát lehetne növelni, az egyáltalán nem olvasók táborából oly módon, hogy ez élményt jelentessen számukra, egyenlő értékű szórakozás legyen más kikapcsolódással és végül, - szakmai érdeklődésüket felkeltve, - rendszeres szakirodalmi olvasókká váljanak.

Ha az elmondottakat szubjektív akadályoknak nevezhetjük, ezzel határoljuk el a következő, éppen úgy nem szükségszerű, de objektív gátló körülményektől.

Ezek legfontosabbika a szakmunkásokkal és általában a fizikai dolgozókkal közvetlen kapcsolatot fenntartható vállalati szakkönyvtárak nem megfelelő munkája. Már előjáróban hangsúlyoznunk kell, hogy a szakkönyvtárak tehetetlensége a vonatkozásban nem a szakkönyvtárosok hibája, hiszen nem tisztázott még ma sem az a szerep, amit a szakkönyvtárnak a vállalatnál be kell töltenie, mert nem tisztázott az a feladat sem, amit el kell látnia. Nem kívánunk itt a vállalati szakkönyvtárak távoli vagy közeljövőben betöltendő hivatásáról beszélni, ami a hálózati központ és alközpontok, ágazati tájékoztató irodák fejlődési irányának függvénye. A mai helyzet általában minden vonatkozásban igen heterogén állapotot mutat, mint ahogy a vállalati szakkönyvtárak fejlődése is különböző és egyenetlen. A tapasztalat az, hogy egy-egy vállalati szakkönyvtár más-más, de mindig csak egy területen lehet kiváló és a többi területen nem megfelelő, vagy egyenesen elégtelen munkát produkálhat. Kiválósága legtöbbször az alapító könyvtáros érdeklődési körének és az adott vállalat körülményeinek tükrö, de legtöbbször a munkaerőhiány befolyásolja tevékenységét. Ahol történetesen a szakmunkások tájékoztatását annak idején előtérbe helyezték, ez mint hagyomány és mint a könyvtár erős oldala, megmaradt. Az ilyen könyvtárak száma nagyon kevés. Ugyanígy előfordulhat, hogy a fordítás, a mérnöktájékoztatás vagy éppen a műszaki propaganda a könyvtár erőssége. De találunk e kiválóságok mellett pl. teljesen elhanyagolt szerzeményezési vagy katalogizáló munkát is. A dokumentáció különböző munkaterületeinek egyenlő fejlődését akadályozhatta az is, hogy időnként más és más volt a súlyponti feladat. Ez sajnos legtöbbször minden terület ideig-óráig tartó elhanyagolását eredményezte egyrészt a szakkönyvtáros, másrészt a vállalatok vezetősége részéről, amely sokszor bizalmatlanul nézte szakkönyvtára pályafutásait.

A vállalati szakkönyvtárak és azok vezetői vagy dolgozói mindezenekre még mindig megoldatlan probléma előtt állnak akkor, amikor dönteniük kell, hogy hovatovább egy terület ellátására sem elegendő kapacitásukkal, a kívülről, inkább a közművelődés berkeiből, vagy a hálózat és az alközpont, vagy újabb az ágazatból érkező szempontokat vegyék-e figyelembe, vagy a vállalat vezetőségének utasításai szerint határolják el feladataikat. Mivel a könyvtáros hivatástudatból egyik szempontot sem akarja mellőzni, munkája legtöbb esetben kapkodás, és sem maga, sem az említett külső szervek, de a vállalat sincsen megelégedve produktumával.

Nézünk, mit vár a vállalat a szakkönyvtártól, vagy a tájékoztatói szervtől. CATTANEO /3/, amikor műszaki tájékoztatásról, információról vagy általában műszaki dokumentációról beszél, meg sem em-

liti a szakmunkás tájékoztatás létezését, nemhogy annak kérdéseivel foglalkoznánk. Ez a szemlélet eléggé domináns hazai vállalatainknál is. A műszaki tájékoztatástól - ha nem is mondják ki - a vezetés, szervezés és fejlesztés - vertikálisan a vezető műszakiak - tájékoztatását kívánják meg. Ahol ez megtörtént, nem bánják, ha a szakkönyvtár mellékesen a szakmunkás tájékoztatást is - mintegy társadalmi munkaként - felveszi programjába. Azt sem mondhatjuk, hogy a vállalatok vezetőségének nincsen igaza. Nem abban, hogy sok esetben még a tájékoztatás egésze részére sem biztosítja a szükséges feltételeket, - amely magatartásával egyébként saját gazdasági létalapját veszélyezteti - hanem abban, hogy a szakmunkás kulturálódásnak, beleértve a műszaki kulturálódást is, valóban annyit nyújt k ö z v e t v e, hogy nem érezhet lelkiismeretfurdalást akkor, amikor szakkönyvtára e második frontját k ö z v e t l e n ü l nem erősíti. A vállalat vezetősége a legtöbb esetben megelégszik azzal, hogy az említett vezető műszakiak, optimális teljességgel kapják meg a tájékoztatást és viszonylag gyorsan a közvetlenül felhasználható dokumentációt terffeladataik megoldásához, amely azután felhasználás esetén segítséget nyújt színvonalas - mondhatnánk világszínvonalas - intézkedések és döntések meghozatalában.

Ugy látják - a közömbösséget legalább is így kell értelmeznünk - hogy a döntések a szakmunkások műszaki kulturáltságának emelése nélkül is elegendők a gyártmány és gyártási színvonal emeléséhez és a termelékenység növeléséhez. Ez a felfogás azonban téves, mert hiányzik belőle a jövő perspektíváinak meglátása, a jövőbe vetett hit. A dolog ugyanis nem ilyen egyszerű. Az ilyen egyoldalú tájékoztatás könnyen vezethet arra az eredményre, hogy elveink egyik sarkalatos tételének ellentmondva, a szellemi és fizikai munka közötti különbségeket nem eliminálja, hanem növeli. A döntések színvonalának emelése, amely szükségszerűen a mind fokozottabb automatizálásba torkollik, egyre több olyan embert kíván a termelésben is, akiknek műszaki kulturáltsága a mainál sokkal magasabb. "S annak a néhány embernek is - mondja GYURKÓ László /4/, aki részt vesz majd a termelésben, tudásban, szakképzettségben jóval meg kell haladnia a ma átlagnővérnek vagy szakmunkásnak, hogy az automata-óriásiban meg tudja találni s ki tudja küszöbölni az esetleges hibákat". Ez az idő már itt van, hiszen a fizikai munkát megkönnyítő intézkedéseinkkel megteremtettük a kizsákmányolt, robotoló munkás helyett, a gondolkodó szakmunkás típusát. EHRENBURG /5/ aggodalmaival /"Nem attól félttem, hogy a gondolkodó gépek túl bonyolultak lesznek, hanem attól, hogy ezek a gépek fokozatosan leszoktatják az embert a gondolkozásról, kizsorítják belőle az árnyalt érzéseket"/ szemben valljuk LILLEY /6/ felfogását, amikor azt mondja: "... az automatizálás végső soron felesémos mindenfajta tanulatlan, rutin - vagy ismétlődő munkát, s csak a legmagasabb szakképzettséget igénylő munka elvégzésére fog embereket alkalmazni olyan munkára, amely legalább annyi konstruktív gondolatot, mint amennyi kézügyességet igényel".

Nem nézhetjük tehát tétlenül a szakmunkások, de általában a munkások tájékoztatásának mai ki nem elégítő mennyiségi és minőségi állapotát, amelynek egyik kórokozója, amint látjuk, az automatizálás téves értelmezése is.

A bevezetőben már említettük, hogy a javulás, illetve javítás a vállalati szakkönyvtáraktól várható. Innen várja a megoldást maga a vállalat, de innen a hálózati központ és az alközpontok is, akik nagyon helyesen sarkalják a műszaki könyvtárakat a kedvezőtlen adatok megváltoztatására. Azonban úgy látszik, mintha a központi szervek is csak a legfelsőbb szintű tájékoztatás ellátásával tudnának foglalkozni, viszont a közvetítő szervektől, a szakkönyvtáraktól az alsóbb-szintű tájékoztatás területén is eredményeket várnak. Ezt az ellentmondást csak az oldandó fel, ha a kétségtelenül jó és színvonalas, de csak a műszakiak tájékoztatására alkalmas szakirodalmi dokumentációs kiadványok mellett, a szakmunkások tájékoztatására is alkalmas kiadványok tervezését is programjukba vennék. Utalunk itt a román példára /7/ és hazai vonatkozásban az ÉDOK kezdeményezésére.

Az elmaradás objektív okait keresve szólnunk kell az alapfoku szakkönyvek kiadásáról, propagandájáról is. A "VASAS" /8/ című lap f.évi februári számában AKARAT Endre, a Műszaki Könyvkiadó irodalmi igazgatójának nyilatkozatát és korábban megismert koncepcióit összegezve, elállunk a szakkönyvtárak szokásos kritikai megnyilatkozásainak ismételésétől, amelyek a mennyiség és minőség kérdésében egyöntetűen elmarasztalóak. Mégis anélkül, hogy a technikai fejlődéshez arányítva elégnék tartanánk az alapfoku szakkönyvek kiadását, nem tartanánk illőnek a fizikai dolgozók olvastatásának lemaradását a kiadók terhére írni. A szakkönyvtárak tapasztalata szerint a meglévő könyvek olvastatása is problematikus. Az Állami Könyvterjesztő és a műszaki kiadók kapcsolata valóban egészségtelen, és az is marad mindaddig, amíg az ÁKV nem köteles átvenni a kiadók produktumait. Természetesen az Állami Könyvterjesztő Vállalat sem többszörözheti meg egy - esetleges - kockázatos üzleti manőverrel a fizikai olvasók számát akkor, amikor erre a vállalatok nem helyeznek és talán nem is helyezhetnek nagy súlyt és szakkönyvtárainkban a fizikai dolgozók olvasztatása csak a szakkönyvtárak által többletként, lelkesedésből vállalt társadalmi munka marad. AKARAT Endre gondolatainak kiegészítéséként meg kell mondanunk, hogy a szakszervezeti bizottságok nemcsak a szakkönyvtárak ezirányú munkájának kibontakozását, hanem sok esetben még a szakszervezeti /közvetítő/ könyvtárak alapfoku műszaki könyvekkel való ellátását sem teszik súlyponti feladattá. Mind-ezeket csak érintve, reméljük, hogy az ÁKV és a kiadók - tulmenően az alapfoku szakkönyvek számának örvendően emelési tervén - megtalálják a közös utat, amely a szak- és közvetítő könyvtárak jobb ellátásához vezet.

De a fő problémát, a fejlődés mai állapotában, nem a szakkönyvkiadás elégtelenségében, hanem változatlanul a szakmunkások olvasztatása, illetve tájékoztatás alacsony, elhanyagolt színvonalában látjuk, vagyis abban, hogy ami van, annak sincsen megfelelő propagandája, arról sem tud a munkás és ahhoz sem jut hozzá. Annak ellenére, /vagy éppen annak következményeként/, hogy a vállalati szakkönyvtárak - egyébként igen helyesen - mind jobban a műszaki tájékoztatási és műszaki propaganda munkát helyezik tevékenységük középpontjába, a kérdés még nem látszik egyszerűen megoldhatónak.

A feladat, a maga komplexitásával teljes embert vagy embereket kíván ha azt akarjuk, hogy a statisztikai adatok javításán ki-

vül, a javulás a termelékenység emelkedésére is hatással legyen. A szakkönyvtárak amugyis rossz káderellátása azonban az elsőrendű feladatként kapott, a műszakiak felé irányuló speciális, szelektált és differenciált tájékoztatás ellátására sem elegendő. Nem túlzás, amikor azt állítjuk, hogy a többirányú feladatok maradéktalan ellátása érdekében a függetlenített szakkönyvtári dolgozók létszámát, csak a KGM területén, a mainak tízszeresére kellene emelni. De maradjunk meg a megoldható lehetőségek talaján és próbáljuk meg elképzelni, hogy a rendelkezésre álló adottságokkal

3. hogyan segíthetünk?

Ha a rendelkezésre álló adottságok felhasználásáról beszélünk, természetesen nem menthetjük fel a vállalatokat, a szakaszvezetési bizottságokat, a hálózati központokat és alközpontokat, a kiadókat és az ÁKV-t az alól, hogy az "adottságok" szintjét emeljék.

Röviden összegezve ezt azzal érhetjük el, ha

- tisztázzák és elhatárolják a szakkönyvtárak társadalmi és termelési feladatait;
- emelik a szakkönyvtárak létszámát;
- elhelyezésüket a munkák zavartalan ellátása érdekében biztosítják;
- megfelelő számú, színvonalú és módszeres elsődleges és másodlagos kiadványokat terveznek és bocsátanak ki;
- a társadalmi tevékenységet, a rádió és televízió felhasználásával, a kérdésre irányítják.

Ameddig a fentiekben gyökeres változás nem történik, addig mint "rendelkezésre álló adottság"-gal kizárólag csak a szakkönyvtárosok jóindulata /de más irányú leterheltségek miatt állandóan csökkenő mértékű/ többletvállalásával számolhatunk. Ennek megnyilatkozási formái lehetnek tárgyi és személyi jellegűek.

A tárgyi jellegű intézkedések közül javulás várható a szakkönyvtárak nyitvatartási idejének módosításával, illetve a különböző műszakokhoz való szinkronizálással. Sajnos, az intézkedés erősen függ a személyi ellátottságtól és a vállalati működési szabályzatok dogmatikus jellegétől is. Pontos órarendre tanácsot adni itt lehetetlen, hiszen a munkaidő és a műszakváltások ütemeként változóak. Mégis meg kell találnunk a módját annak, hogy a fizikai dolgozó ne akkor kerüljön a könyvtárba, amikor szabadságon vagy betegállományban van, vagy akkor, amikor már a szakkönyvtár dolgozó néhány perccel a saját munkaidejüket lejárta előtt állnak. Azzal, hogy a könyvtár meghirdeti külön, a fizikai dolgozóknak rendszeresített, új nyitvatartási idejét, már nagy mértékben vonzóvá válik éppen áldozatkészségével, amit azzal méltányolhatnak, hogy a kedvezést valóban igénybe veszik.

Eredményre vezet az is, ha a szakkönyvtárak megváltoztatják,

illetve megteremtik kapcsolataikat a társadalmi szervezetekkel. Szóltunk arról, hogy a szakszervezeti bizottságok nem segítik a könyvtárat. Talán beszéljünk arról is, hogy a szakkönyvtárak nem is igénylik, nem kérik a támogatást. Pedig akár eseti, vagy állandó aktívák kijelölését kérték a szakirodalmi propagandamunkához, terjesztéshez, tájékoztatási hálózat megteremtéséhez stb.-hez, a szakszervezeti bizottság soha nem utasította vissza a kérést. Ugyanigy élő kapcsolat teremthető a művelődési otthonokkal is, az azokban dolgozó kulturmegbízottakkal. A pártszervezetek agit.prop. titkárai szívesen állítanak be szakkönyvtári programokat rendezvéynaptáraikba és pl. esetünkben az 1963. évi műszaki könyvnapok megrendezésében tevékenyen vettek részt. A pártbizottság által megbízott aktívák, akik többnyire maguk is fizikai dolgozók, tartották meg a könyvnap megnyitót a különböző üzemekben, éppen a fizikai dolgozók között. De ugyancsak a Csepel Autógyárban, a pártbizottság vette munkatervébe a szakkönyvtár 1964. évi fejlesztési programját.

A szakoktatási részlegek ugyancsak szívesen látják a szakkönyvtár segítségét oktatási terveik kivitelezéséhez. Sajnálatos körülmény, hogy az oktatás kereteiben szakirodalmi ajánlásokat kevés előadó ad. Ezt pótolhatja a szakkönyvtár, amikor egy-egy oktatáson vagy a témához kapcsolódó könyvekkel jelenik meg, vagy bibliográfiákat készít, sokszorosít és terjeszt a továbbképző előadások tematikájához. Ugyanez a lehetőség áll fenn a munkásakadémiák előadásainál.

Kedvelt tájékoztatási forma a műszaki filmek vetítése, ami könyvtár-propagandával egybekötve ma már elismerten az egyik leghatásosabb módszer a munkások érdeklődésének felkeltésére is.

Végül ismételnem kell hangsúlyozni a szakszervezeti könyvtárral való együttműködés fontosságát, ami már sok üzemben kilépett a formális és alkalmi kapcsolatok medréből. Az állandó és megtervezett együttműködés éppen a fizikai, a szakmunkás megsegítését szolgálja a legjobban. Számtalan formáját próbáltuk ki és ezek eléggé ismertek. Legtöbbjük a multban passzív kapcsolatot teremtett és hatástalanul hullott a semmibe. Ma már azonban a szakszervezeti könyvtárak műszaki szerzeményezési politikáját és tervezését a szakkönyvtáraknak kell irányítaniuk, segíteniük. A szocialista brigádokkal való kapcsolatok felvétele, a szakszervezeti könyvtárakkal való közös akció keretében, színesebb és elevenebb. A szakszervezeti könyvtárban az alapfoku magyar nyelvű szakkönyveken kívül, külföldi szaklapok, prospektusok, szakkönyvek és magyar referálólapok kihelyezése és cseréje nem a "konkurrencia" erősítése, hanem a közös célnek - a szakmunkások általános és műszaki kulturálódásának - megközelítése. Jó hatásu egy kihelyezett tárgyszavas cédulakatalógus és annak állandó fejlesztése is. Előnyösen pótolja a többműszakos kiszolgálást az is, hogy a szakszervezeti könyvtárból is igényelhető műszaki könyv átkölcsönzése. Sok műszaki könyvtár rendelkezik valamilyen tájékoztató kiadvánnyal, a szakszervezeti könyvtár viszont nem. Az együttműködést előnyösen szolgálja az, ha a viszonyosság elve alapján a szakkönyvtári kiadványban egy-két oldalnyi helyet adunk a szakszervezeti könyvtár anyagának is.

Már említettük, de külön kiemeljük azt a gyakorlatot, amely már

több könyvtárnak vált munkamódszerévé. Ez a szocialista- és munka-brigádokkal való törődés. Itt törekedjünk arra, hogy szerződéseket kössünk velük, de ezek ne a kegyes pártfogó hangján szóljanak hozzájuk, hanem valóban a további kapcsolat megteremtésének kötelező erejű dokumentumai legyenek. A szerződések, egy előzetes megbeszélés alapján, konkrétan tartalmazzák azokat a témákat, amelyekben a brigád és tagjai tájékozódni kívánnak. A szerződéseket évenként újítjuk meg, hiszen a témaigény változhat. A szerződést lehetőleg a szak-szervezeti könyvtárral együtt, hármasban kössük meg a brigádokkal. Ezzel egyensúlyban tudjuk tartani a brigád szakmai és kulturális vállalásának, célkitűzéseinek kiszolgálását, segítőivé válunk a brigád általános fejlődésének is.

A személyes hatások kifejtése már a nehezebb problémák közé tartozik. A könyvtárosok felfogása e kérdéssel kapcsolatban egészen különböző és gyakran ütközik komoly ellenállásba is. Plakátjaink és hangszóróbeli hangunk, röplapjaink és falújság cikkeink stb., a vállalat más természetű hirdetőmunkáinak és közleményeinek erdejében elvesznek. Igyekezünk mindig a személyre szóló kérések és közlemények, a személyes megbeszélés, a baráti kapcsolatok kiépítésének útját járni. Nyerjük meg egy embert hetenként, vagy akár havonta. "Fenyegessük" a jövővel, amelyben nem állja majd meg a helyét, mert az nem a "rutinmunká"-ra, hanem a jól informált, univerzális, intelligens szakmunkára épül. Menjünk el többször kiválasztott emberünkhöz, győzzük meg és végül ő lesz propagandistánk. Változtassuk meg az emberek mentalitását, beszéljünk az olcsó szórakozások társadalmi és egyéni kártevéséről, keltsük fel érdeklődését a technika, a termelés, a gazdasági élet kérdései iránt. Szakítsunk azzal a felfogással, amely a "mit olvasson a pék" jelszavával megsértette a péket, mivel értelmi képességét csak annyira becsültük, amennyit egy ilyen című bibliográfiába beszorítottunk. Adjunk először akár a "mindenki fizikájával", az automatizálással, a kibernetikával, az úrkutatással, a rakétatechnikával stb.-vel foglalkozó népszerű tudományos könyveket, adjunk színes, általános szakfolyóiratokat az eszteregályosnak és fokozatosan vigyünk ezek közé a szakma fejlődését tükröző szakkönyvet, folyóiratot, fordítást, témafigyelőt, stb.-t és már elértük, amit akartunk.

Beszéljük rá arra, hogy hasznos, amit kap. Tartsunk készenlétben egy pár példát arról, hogy ki mit újított abból, amire a szakirodalom rávezette, mennyit kapott azért, és mit vett érte. Tartsuk képesnek emberünket is arra, hogy ő is tudna ilyet alkotni. Amikor olvasóvá válik, tegyünk be egy tudósítást a vállalat újságjába "Új olvasó a műszaki könyvtárban" címmel és ha ezt minden huszadikkal megteesszük, - egyénnel vagy brigáddal - közölve fényképüket is, megközelítettük az embereket hűségükön keresztül is. Itt a cél valóban szentesíti az eszközt.

Ajándékozzunk inkurrens folyóiratot, duplum példányokat, kislejtetett könyveket, ajánljuk és segítsük egy olcsó saját könyvtár megteremtését számára, amely terjedjen ki esetleg a szépirodalom és a művészetek területére is.

A könyvtáros pedagógus is. Ne maradjunk meg a széráz, mechanik-

kus ügyintézés mellett. Az élet rohanó tempójában az egyéni törődést hálásan fogadják és méltányolják az emberek.

Ennyi, és ennek ezer variánsa az, amit jelenleg "rendelkezésünk-re álló adottságnak", ha úgy tetszik rejtett tartaléknak nevezhetünk. Tudjuk, módszertanilag kevés, de talán nem lesz sikertelen.

" "

IRODALOM

- /1/ Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Évkönyv - 1962.- Szerk. JÁNSZKY Lajos. Bp. 1963. OMKDK, 301.p.
- /2/ Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Évkönyv - 1961.- Szerk. JÁNSZKY Lajos. Bp. 1962. OMKDK, 244.p.
- /3/ CATTANEO, A.C.: Standardisation, organisation and simplification for automotive technical information.- London, 1962. The Institution of Mechanical Engineers. 11.p.- /FISITA Ninth International Automobile Technical Congress 1962./
- /4/ GYURKÓ László: A negyedik ember.- Valóság, 1964. 1.sz. 32-41.p.
- /5/ EHRENBURG, Ilja: Emberek, évek, életem.- 2.könyv.- Bp. 1963. Gondolat, 517.p.
- /6/ LILLEY, S.: Az automatizálás és a társadalom.- Bp. 1958. Kosuth Könyvkiadó. 280.p.
- /7/ BALÁZS Sándor: Műszaki tájékoztatás a fizikai dolgozók részére a Román Népköztársaságban.- Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1963. 1.sz. 13-20.p.
- /8/ Minden rendben van a műszaki könyvek körül? - VASAS, 1964.2.sz. 8.p.

:
:

HEGYI, N.: Der Facharbeiter und die Fachliteratur

Die Benützung von Fachliteratur seitens der Facharbeiter und Arbeiter ist noch ungenügend. Laut statistischen Angaben sind Handarbeiter nur bis zu 4,07 % Leser der Fachliteratur in den Fachbibliotheken. Selbstverständlich ist es schwierig, Erhebungen zu treffen und festzustellen, wie viele von ihnen andere Quellenmaterialien benützen und damit den obigen Prozentsatz - wenn auch in geringem Masse, aber doch - verbessern. Den gegenwärtigen Zustand einer Analyse unterwerfend, beschäftigt sich der Verfasser mit jenen subjektiven und objektiven Faktoren, welche die Gestaltung eines besseren Prozentsatzes verhindern. Er erwähnt u.a. die Fehler des Verlegens und der Kolportage, die Teilnahmslosigkeit der Gesellschaftsorganisationen und der Industriewerke, die ungleichmässigen Entwicklungs- und Räumlichkeitsorgen der Fachbibliotheken. Nachdem der Belesenheit der Fachliteratur grosse Bedeutung beizulegen ist, macht er Vorschläge für die Methode des perspektivischen und dringlichsten Eingriffes und für die Erweckung des Interesses der Facharbeiter für die Fachliteratur.

oo □ oo

ХЕДИ Нандор: Специалисты и специальная литература

Специалисты и рабочие вообще ещё мало занимаются со специальной литературой. Только 4,07 % рабочих занимаются с ней. Правда, нельзя проверить все источники, которые - кроме библиотек - дают информацию им о специальной литературе.

Надо повышать организованную читку специальной литературы.

Разъясняя настоящее положение, автор занимается теми объективными и субъективными факторами, которые задерживают образование лучшей доли в объеме читки. Такими факторами считает автор недостатки издания и распространения книг, безучастность общественных организаций и промышленных предприятий малоемкость специальных библиотек. Не отрицая необходимости улучшения этих факторов, автор предлагает оформленные в практике методы возбуждения интереса специалистов к специальной литературе.